

**PODPORU NADÁNÍ LZE NA ŠKOLÁCH NASTAVIT CÍLENĚ A SYSTEMATICKY
GIFTEDNESS SUPPORT CAN BE SET UP IN SCHOOLS TARGETEDLY AND SYSTEMATICALLY**Jitka Adamová¹, Martina Čaputová²¹Mateřská škola Štěnovice, K lomu 343, 332 09, msstenovice@volny.cz²Národní pedagogický institut České republiky, Senovážné nám. 25, 110 00 Praha 1, martina.caputova@npi.cz**Abstrakt**

Článek upozorňuje na význam komplexního přístupu k chápání podpory nadání. Příspěvek vychází z předpokladu, že atmosféra v pedagogické veřejnosti se mění. Pedagogové ve větší míře, než doposud pociťují, že pro podporu nadání není klíčové pouze vyhledávat a identifikovat nadané děti a žáky ve spolupráci se školskými poradenskými zařízeními, ale že podporu nadání ve školách je třeba pojmut cíleně, souhrnně a systematicky. Hlavní část textu rozpracovává možné kroky, které mohou předcházet vzniku systému podpory nadání, a následně představuje nástroj 8 os, který nabízí komplexní propojení všech oblastí rozvoje nadání od vhodného prostředí školy přes hodnocení úrovně nadaného žáka. Systém podpory nadání tak může být vybudován individualizovaně, každé škole na míru. V závěru je poukázáno na inspirativní aspekty, výhody, překážky i rizika, která mohou v praxi vznik tohoto konceptu provázet.

Klíčová slova: legislativa, systém na podporu nadání, nástroj 8 os**Abstract**

The article points out the importance of a comprehensive approach to understanding giftedness support. The article is based on the assumption that the atmosphere in the pedagogical public is changing. The educators feel more than before that the key to supporting talent is not only to search for and identify gifted children and pupils in cooperation with school counseling facilities, but that the support of talent in schools is need to be understood in a targeted, comprehensive and systematic way. The main part of the text elaborates on the possible steps that can precede the creation of a gifted support system. The article then presents an 8-axis tool that offers a comprehensive connection of all areas of gifted development, from the appropriate school environment to the assessment of the level of a gifted student. The talent support system can thus be built individually for each school. In the conclusion, the inspirational aspects, advantages, obstacles and risks that can accompany the creation of this concept in practice are pointed out.

Key words: legislation, gifted support system, 8-axes tool

Úvod

Cílem příspěvku je poskytnout informace a inspiraci pedagogům škol všech typů k vytvoření komplexního systému podpory nadání. V úvodu je zdůrazněn stručný přehled legislativy, která se vztahuje k této problematice a z které je při tvorbě systému podpory nadání nutné vycházet. V následující části jsou krátce shrnuty možnosti přístupu k podpoře nadání. Další kapitola je věnována zkušenostem s nástrojem pro nastavení tohoto systému podpory (zkráceně 8 os), jenž je ověřen praxí a je možné jej přizpůsobit specifikům každé školy. Zájemci z řad pedagogické veřejnosti se tak mohou snáze zorientovat v otázkách, jak podporu nadání ve školní praxi správně uchopit a jak učinit přístup k nadání koncepční záležitostí.

Legislativa a dokumenty vztahující se k podpoře nadání

K podpoře nadání, nadaných a mimořádně nadaných dětí, žáků a studentů (dále žáků) se v České republice vztahuje důležitá školská legislativa, strategické a koncepční dokumenty. Základní pravidla péče o nadané žáky a oblast podpory nadání udává MŠMT, a to na úrovni národní, myšleno tím zákona, příslušných vyhlášek a rámcových vzdělávacích programů. Je v nich definován především obecný rámec pro fungování podpory nadání, možnosti školského vzdělávacího systému ve vztahu k nadaným a práva a povinnosti škol v této oblasti.

Základ pravidel tvoří Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále školský zákon), kde se o podpoře nadání a vzdělávání nadaných žáků hovoří především v §17: „Školy a školská zařízení vytvářejí podmínky pro rozvoj nadání dětí, žáků a studentů.“ Konkrétní požadavky zákon neudává, ale zásadní informací, která z ustanovení vyplývá je, že vytvářet podmínky pro rozvíjení nadání a vzdělávání nadaných je povinností všech škol.

Podrobněji tuto úlohu škol specifikuje Vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných ve znění pozdějších předpisů, a to především v části čtvrté: Vzdělávání nadaných žáků.

Klíčový význam pro vytvoření základů fungování systému podpory nadání v České republice v resortu školství má starší dokument Koncepce podpory rozvoje nadání a péče o nadané na období 2014-2020. Stanovuje systémový rámec pro postupné zavádění a rozvoj podpory nadání od předškolního věku až po sekundární vzdělávání. Je zde navíc akcentována spolupráce všech aktérů, kteří jsou zapojeni do péče o nadané, vznik Krajských sítí podpory nadání a zabezpečení informační, metodické a finanční podpory pedagogům v oblasti vzdělávání nadaných žáků a realizace aktivit podporujících nadání.

Vazbu na téma rozvoje nadání obsahuje i další dokument, kterým je Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+. Zaměření na nadání je zde pojato sice jen nepřímo, ale celá zpráva zahrnuje všechny důležité mechanismy, které jsou v kontextu této problematiky důležité, tzn. např. vyrovnávání nerovností ve vzdělávání, sledování vzdělávacího pokroku každého dítěte, maximální rozvoj potenciálu jedince, vzdělávání různorodých kolektivů, individualizace, diferenciacce a formativní hodnocení.

K naplnění strategie 2030+ vede text Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky 2023-2027. Ve svých prioritách zmiňuje úlohu společného vzdělávání a podporu nadaným a talentovaným žákům. V doporučeních se dokument zasazuje o nutnost podporovat připravenost pedagogů v oblasti rovného přístupu k žákům se speciálními vzdělávacími potřebami včetně žáků nadaných a talentovaných a zabývá se potřebou reflexivní práce se stereotypy ve vzdělávání tak, aby byl možný rozvoj nadání nebo talentu každého žáka bez ohledu na pohlaví, etnicitu, zdravotní postižení, zdravotní stav nebo socioekonomický status.

Na národní úrovni je podpora nadání nejpodrobněji rozpracována v rámcových vzdělávacích programech (dále RVP), a to konkrétně v rámcových vzdělávacích programech pro předškolní, základní, gymnaziální a střední odborné vzdělávání. RVP pro předškolní a v RVP pro základní vzdělávání zmiňují doporučení ke vzdělávání nadaných v kapitole 9. Je zde opět zdůrazněna skutečnost, že potenciál dítěte musí mít ve škole vytvořeny podmínky pro to, aby se optimálně rozvinul. Rámcovost RVP PV a RVP ZV navíc umožňuje, aby školní, třídní i individuální vzdělávací programy mohly být doplněny nabídkou dalších aktivit podle mimořádných schopností, mimořádného nadání dětí a jejich zájmů. RVP pro gymnaziální vzdělávání se zaměřuje na péči o mimořádně nadané žáky v kapitole 10, kde je doporučena komplexnost vnímání podpory nadání, tzn. nutnost správně nadaného jedince identifikovat, vytvořit mu odpovídající podnětné prostředí a zajistit podporující přístup učitele. RVP pro střední odborné vzdělávání se zaměřuje na podporu nadání v kapitole 11. 2., která hovoří o způsobu výuky, která by měla podněcovat rozvoj potenciálu žáků všech druhů nadání, umožňovat nadání žáků projevit a dále rozvíjet. Celkově je třeba říci, že všechny výše jmenované dokumenty jsou zpracovány na základě filozofie individualizace a diferenciacce, proto svými principy k podpoře nadání přispívají celým svým obsahem.

Kromě školského zákona, uvedené vyhlášky č. 27/2016 Sb. ve znění pozdějších předpisů se dále úrovní péče o nadané žáky zabývá také Česká školní inspekce. Např. Tematická zpráva ČŠI: Vzdělávání nadaných, talentovaných a mimořádně nadaných žáků, poukazuje na nutnost zaměřit se na identifikaci nadaných žáků a podporovat je podobně jako žáky s handicapem. Podporu nadání na českých školách vnímá ČŠI jako dostatečně neuchopenou a konstatuje, že budování systému rozvoje nadání v opravdu komplexním hledisku není zatím pro mnoho škol podstatným tématem a že uvědomění si významu této problematiky a propojenost aktivit, informovanosti pedagogů i veřejnosti v oblasti podpory nadání není v aktuální době na optimální úrovni a na školách mu bývá vymezen malý prostor.

Z jednotlivých částí Tematické zprávy ČŠI z roku 2022: Podpora vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků v základních a středních školách, vyplývá, že základní a střední školy se o vytvoření systému podpory nadání snaží, zpracovávají péči o nadané žáky do svých školních vzdělávacích programů, ale v konkrétní práci k poskytování podpory nadaným dochází v malé míře a navíc pedagogové při výběru dalšího vzdělávání upřednostňují coby prioritu semináře věnované spíše žákům se speciálními vzdělávacími potřebami.

Výroční zpráva ČŠI: Kvalita vzdělávání v České republice ve školním roce 2022/2023, doplňuje, že ve školách je stále málo využívaný individualizovaný přístup k maximálnímu rozvoji potenciálu každého žáka a na systematický rozvoj nadání a talentů žáků se neklade potřebný důraz. ČŠI přístupy škol v této oblasti vnímá jako nesystematickou podporu a spíše jako péči jednorázovou než dlouhodobě rozvíjející.

S vazbou na systém podpory nadání je možné se setkat i v souvislosti s dokumenty **na školní úrovni**. Pravidla po podporu nadání bývají na školách deklarována ve školních vzdělávacích programech, strategických plánech škol, koncepci a v jejich další vnitřní dokumentaci, např. plánu dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, v pravidelném vlastním hodnocení škol, spoluprací s dalšími aktéry ve vzdělávání a s vybranými institucemi, které se podílejí na identifikaci nadaných žáků.

Problematice nadání je věnována odborná pozornost i v celosvětovém měřítku. Za zmínku určitě stojí Deklarace práv nadaných dětí v systému vzdělávání, která byla vytvořena v Kalifornské státní univerzitě v Los Angeles, USA.

Systém podpory nadání není možné budovat izolovaně a bez kontextu. Výše uvedená legislativa, pravidla a požadavky na kvalitu péče o nadané z ní vycházející, mohou dobře sloužit jako východisko pro vytvoření systémového přístupu k podpoře nadání v širokém spektru českých škol s respektem k deklarovaným principům i možným limitům současné vzdělávací soustavy ČR. Systém musí tvořit skupina vzájemně provázaných prvků, které se společně váží funkčním vztahem a navenek vytváří smysluplný celek. Mezi tyto prvky v systému na podporu nadání mohou vedle zakotvení legislativy ve školních dokumentech a vyhledávání a identifikace nadaných ve spolupráci se školskými poradenskými zařízeními patřit další složky jako např. zajišťování dalšího vzdělávání pedagogů k problematice nadání a jejich další metodická podpora, individualizace výuky a průběžné obohacování vzdělávací nabídky v rámci dané školy, nastavení konzultační a poradenské činnosti vůči rodičům žáků, zapojení dané školy do aktuálně působících struktur v České republice zaměřených na podporu nadání a sdílení zkušeností s ostatními školami, které se též podpoře nadání věnují. Systém lze postupně odpovídajícím způsobem doplňovat, rozšiřovat a průběžně přizpůsobovat měnícím se podmínkám a specifikům školy. V průběhu času tak může být získán systém doslova rostoucí s potřebami a rozvojem školy. Ne každá školská instituce však od začátku přistupuje k podpoře nadání takto komplexně, navíc na některých školách se doposud realizuje podpora nadání zcela formálně anebo vůbec. „Zajímavé je, že většina lidí nic nenamítá proti problematice nadání do chvíle, než zjistí, že by se určitému počtu dětí mělo poskytovat něco jiného než ostatním“ (Hříbková, 2013, s. 47). Hojně též i v pedagogické veřejnosti přetrvává názor, že podporu nadání je vhodné realizovat na školách až od mladšího školního věku a předškolního období se vůbec netýká. „U malých dětí se však můžeme setkat s určitými projevy chování a jednání, které mohou svému okolí signalizovat budoucí nadání“ (Hříbková, 2013, s. 5).

Postupem doby se však dá konstatovat, že stále větší procento pedagogů si uvědomuje, že chápat rozvoj nadání ve školách je třeba v širokém pojetí, a to již od neútlejšího věku, a navíc více souhrnně a systematičtěji nežli v předchozích letech. *V posledních letech můžeme pozorovat trend rostoucího zájmu o nadání, informace o nadání rostou geometrickou řadou* (Havigerová, 2011, s. 37).

Jak začít s podporou nadání a co může předcházet vzniku systému ve škole

Jak začít a jak postupně dojít k systémovému řešení a nastavení jednotlivých oblastí systému podpory nadání a nadaných v určité škole?

Prvním krokem v péči o nadané je odhalení implicitních představ o nadání a nadaných. Kdo chce pracovat s nadanými, musí si nejprve uvědomit, jaké jsou jeho „podvědomé“ představy o nadání, a poté své představy konfrontovat se současným stavem poznání (Havigerová, 2011, s. 16).

Nastavení podpory nadání ve škole systémově a komplexně představuje proces uvažování v souvislostech. Předchází mu čas, kdy se každý pedagog snaží přistupovat k nadání podle svých možností, schopností, podle vlastní definice toho, kdo je nadaný žák, čas, kdy dosahuje střídavě úspěchů i neúspěchů, protože nadání, to nejsou velmi často ti milí, šikovní, učenliví žáci, které stačí připravit na soutěž a mít tak zpětnou vazbu o vlastním úspěchu. Jsou to děti obvykle jiné, velmi specifické, jejich nadání se mnohdy skrývá, někdy mohou mít s něčím (v něčem) potíže.

Klíčovým krokem je uvědomit si, že je nutné změnit uvažování ve škole a říci si, že je lepší s podporou nadání začít alespoň trošku a postupně nežli vůbec (Adamová, 2019).

Je nutné si též uvědomit, proč je vlastně potřeba hovořit o systému, proč nestačí aktivity jednotlivých pedagogů s konkrétními žáky. Práci s nadanými žáky se v menší nebo větší míře věnují alespoň někteří pedagogové v každé škole. Proč se ale věnovat podpoře nikoliv na úrovni jednotlivých pedagogů, ale na úrovni školy tak, jak bylo zmíněno výše, tzn. systematicky, komplexně, dlouhodobě?

Těch důvodů je celá řada. Vyjdeme z toho, že každý nadaný žák je opravdu jedinečný, má svá specifika, odlišnosti, jinak vnímá svět kolem sebe, složitěji přemýšlí, prožívá často intenzivní emoce. Někteří nadaní jedinci mohou mít tendenci k velmi nerovnoměrnému vývoji. Je tedy zřejmé, že nadaní žáci budou mít různá portfolia potřeb, méně speciálních vzdělávacích potřeb. S nadáním se navíc pojí vysoká senzitivita a overexcitabilita (nadměrná vzrušivost). Můžeme tak vidět žáka, který je výborný matematik, ale jakékoliv vyrušení, blikající zářivka, poznámka spolužáka, nebo šum ve třídě ho naprosto vyhodí z konceptu a není schopný výkonu, a na druhou stranu žáka, který skoro celé vyučování prospí, protože ho forma vyučování nebaví a jeho zájem je primárně mimo vyučovací předměty ve škole. Jindy se setkáme s žákem, který vypadá, jako by měl vrtulku v zádech, ale přitom by bylo chybou ho považovat za žáka s ADHD, když důvodem je jen jeho neustálé víření myšlenek v hlavě a potřebuje je jenom usměrnit. Pak máme takové, jejichž úzkost omezuje v každé chvíli nepohody jejich potenciál. A tak mohou všichni čtyři selhávat a procházet vzdělávacím procesem bez toho, že by uspěli, že by byl jejich potenciál objeven.

Co na tomlepší školní systém podpory nadání? Školní systém představuje komplexní nastavení školního, třídního i osobního nastavení tak, aby žádný specifický jedinec neušel pozitivní pozornosti, ať už je diagnostikován v pedagogicko-psychologické poradně nebo ne. Školní prostředí musí být natolik bezpečné, informace v pedagogickém sboru sdílené a pravidla pro každého žáka natolik jasná, že sám ví, jak může své potřeby naplnit, že ví, že se má na koho obrátit, že ví, že budou jeho potřeby respektovány.

Je třeba učinit několik kroků, než se k celému systému dospěje. „*Všechny, i ty nejdější cesty začínají prvním krokem.*“ (Konfucius)

Když se škola rozhodne řešit problematiku vyhledávání, podpory a práce s nadanými žáky komplexně, je na počátku třeba:

- Ujasnit si, koho bude považovat za nadaného: jsou to ti, které identifikuje PPP jako mimořádně nadané? Nebo všichni, kdo mají otestované IQ větší než 120? Nebo se nám líbí Gardnerova teorie rozmanitých inteligencí a v souladu s tím budeme hledat žáky, kteří vynikají v některé jím definovaných oblastí? Nebo chceme nalézat a podporovat nadání u každého z žáků?
- Počítat s tím, že vznik systému podpory nadání vede hlavně přes aktivní zapojení a vzdělávání pedagogů, nalezení a jmenování školního koordinátora/ů podpory nadání. Úvodem do problematiky nadání a nadaných vše jen začíná.
- Rozhodnout se o šíři záběru – budeme se věnovat jedincům, nebo skupinám, nebo změníme koncept celé školy? Pokud ano, který si vybrat? Kde budeme hledat inspiraci?
- Dohodnutou a sdílenou filozofií podpory nadání je nutné postupně naplnit všechny důležité vnitřní dokumenty školy. Pomoci mohou také atributy podpory nadání.

Velmi doporučující je přesvědčit se, zda celý pedagogický kolektiv sdílí v rámci vzdělávání stejné hodnoty, které jsou předpokladem, že postupně načrtnutý systém podpory nadání bude funkční (Adamová, 2019)

Možné přístupy ke školní koncepci podpory nadání

Možné přístupy k podpoře nadání se v aktuálně v České republice ubírají spíše integračním směrem, tzn., že se neupřednostňují výběrové třídy pro nadané, ale do školních programů jsou začleňováni všichni žáci ve třídě, a to v rozsahu podle specifických podmínek běžného typu školy. Vedení školy se v tomto případě přiklání k myšlence, že všechny děti mají svoji silnou stránku, kterou je třeba rozvíjet a že všechny děti jsou svým způsobem nadané. *Osobně se domnívám, že oba modely výběrový i integrační mají své nesporné místo v českém vzdělávacím systému a vzájemně se doplňují. Důležitým kritériem pro oba tyto modely je snaha o podporu žáků a jejich typů nadání podle uvedeného Gardnerova modelu. Přitom platí, že čím více typů nadání dokáží postihnout a podpořit, tím lépe* (Hubatka, 2020, s. 25). Školy, které podporují nadání, se zaměřují většinou na tyto priority:

- V jejich filozofii lze objevit různé cíle pro různé skupiny žáků.
- Vzdělávání ve škole je dostatečně univerzální a to tak, že každý žák se v nabízených programech může „najít“.
- Škola nabízí odpovídající a dostatečně podnětné flexibilní kurikulum. Věděli jsme, že zde existují určitá rizika, protože pokud budeme dítě přetěžovat, může se u dítěte rozvinout úzkost či ztráta sebedůvěry. Naopak pokud nebudeme dostatečně rozvíjet jeho potenciál, bude frustrováno a bude se nudit (Adamová, 2019).
- Učitelé se odborně vzdělávají pro práci s nadanými.
- Škola je schopna zajistit odborné poradenství pro rodiče.
- Problematika nadání je propojena se všemi podstatnými dokumenty školy a často včetně prokazatelné vazby na jednotlivá kritéria modelu tzv. kvalitní školy.
- Školy se často propojují s dalšími školami a sdílí svoje zkušenosti, spolupracují s různými partnery, kterými jsou např. psychologové, ale může to být i nezávislý odborník na podporu nadání, kouč nebo mentor, který do školy přinese další inspiraci např. v podobě nástroje 8 os.

Co dokáže nástroj 8 os

Pro nastavení systému podpory nadaných žáků byl vyvinut a na úrovni krajských sítí NPI v mnoha školách ověřen nástroj, zkráceně nazývaný „8 os“. Je založen na sebehodnocení školy, avšak s pomocí externího nezávislého odborníka, kouče nebo mentora. Tím jsou krajské nebo regionální koordinátoři podpory nadání. (v každém kraji ČR působí koordinátor podpory nadání a vzdělávání pedagogů NPI, který školám poskytuje informační a metodickou podporu včetně nabídky vzdělávání a rovněž spolupracuje s dalšími subjekty na krajské úrovni: pedagogicko-psychologickými poradnami, krajskými úřady, ČŠI atd.) Krajské koordinátoři podpory nadání NPI ČR ročně pomáhají nastavit systém podpory nadání na 5 školách, včetně právě analýzy osmi os. Tento nástroj funguje vícedimenzionálně: první dimenzí

je 8 oblastí, v nichž se podpora nadaných žáků ve škole promítá. Druhou dimenzi charakterizuje míra spolupráce a zapojení jednotlivců či skupin v jednotlivých oblastech. Třetí dimenzi škola objeví, když propojuje jednotlivé osy mezi sebou navzájem, další dimenzí můžeme nazvat proces, který se dá opakovat vícekrát, jako ve spirále: když se z nastavení poslední osy znova úvahy přehoupnou k ose první.

Samotné sebehodnocení je výchozím bodem pro to, aby si škola definovala silná a slabá místa, aby si uvědomila, jak komplexně uvažuje nebo má uvažovat, aby byla podpora účinná a zároveň ochránila pedagogy před velkým nárůstem práce a vyhořením. Následujícím krokem procesu je nastavení reálných (SMART) cílů pro jednotlivé oblasti. Jednotlivé stupně popsané v nástroji jsou jen indikativní, nikoliv závazné a zcela vypovídající o tom, co škola dělá, co nedělá, co by mohla dělat. Je to záměrně proto, že je potřeba respektovat specifické podmínky každé školy. Školy se tedy nikdy mezi sebou neporovnávají, míra pokroku také ne, školy mohou být sobě navzájem inspirací: co se daří v jedné škole, může být pro jinou školu inspirací.

Jakmile je shoda v nastavení cílů pro jednotlivé osy, je potřebné rozpracovat je do konkrétních aktivit, které mají svůj harmonogram a odpovědnost konkrétní osoby. Po dohodnutém čase, zpravidla po roce, nastává čas k vyhodnocení dosažených cílů. Pokud má škola dobře sestavený plán, není těžké vyhodnotit, co se podařilo, co se nepodařilo a proč: zda byla očekávání nereálná, nebo chyběla nějaká další dílčí aktivita, nebo cokoli dalšího. S tím je možné nastavit ještě lepší cíle a aktivity pro další období.

Role kouče, mentora v procesu sebehodnocení a nastavení cílů je především být tím, který otevírá témata, možnosti, přenáší inspirace s různých škol. Zpětná vazba účastníků setkání potvrzuje, že se to daří. Často jsou účastníci setkání ze škol překvapeni, co všechno podpora nadání ve škole znamená, co všechno už dělají a přináší prospěch nadaným žákům. Postupně zjišťují, že v rámci inkluze lze připravit vhodné učební prostředí nejen pro děti s handicapem, ale i pro žáky s nadáním.

Kdo jsou účastníci setkání ze strany školy? Je to různé. Typicky je to ředitel/ředitelka školy a s ním/s ní 2–4 další osoby: zástupci ředitele/ředitelky, zástupci pro 1. a 2. stupeň nebo MŠ, pracovník ŠPP, který má nadané žáky v gesci. S některými školami jsme testovali zapojení pedagogického sboru. I tento koncept je funkční, ovšem je z mnoha důvodů velmi žádoucí, aby u všech setkání byl sám ředitel/ředitelka. Jsou cíle, které pedagogové sami nerozhodnou. Jsou témata, která se prolínají, a „když to nejde z jedné strany“, může to jít z druhé, ale je potřeba, aby o tom vedení školy vědělo.

Osm os je východiskem, na které účinně navazují další kroky a výstupy, jenž krajší nebo regionální koordinátoři organizují. Těmi mohou být např. (vzájemné) stáže na školách, kulaté stoly organizované ke sdílení dobré praxe, metodická setkání pro školní koordinátory nebo pro rodiče nadaných žáků.

Nástroj je vyvinutý tak, aby:

1. Hodnocení netrvalo příliš dlouho a bylo vcelku zábavné
2. Zpracování vyžadovalo minimum specifických znalostí
3. Zpracování nepředstavovalo nárůst administrativy
4. Výstupy byly konsenzuální
5. Umožňoval individuální výstup pro každou školu, bez porovnávání

Jaké oblasti se hodnotí v osmi osách?

Jak název napovídá, v nastavení systému podpory nadání se zabýváme celkem osmi oblastmi:

1. Prostředí školy

Cílem této otázky je si uvědomit, kdo všechno a do jaké hloubky se ve škole zabývá podporou nadaných žáků, podporou nadání, zda je tato práce koncepční, zda škola zná a sdílí hodnoty a vizi a do jaké míry je tato vize sdílená. Zároveň jde o to vytvořit bezpečné prostředí pro všechny.

2. Způsob identifikace nadaných žáků a jejich potřeb

V této otázce se zúčastnění zamyslí, jak jednotliví pedagogové přistupují k identifikaci nadaných žáků, nakolik spolupracují a seznamují se se zkušenostmi a trendy, zda mají nastavený systém vyhledávání a identifikace, který začíná pozorováním žáka a jeho specifických projevů a potřeb. Jak probíhá nastavení podpůrných opatření?

3. Kvalita pedagogického sboru

Zde je míněna kvalita z pohledu vzdělávání a sdílení. Jak probíhá vzdělávání pedagogů? Je náhodné, nebo systematické? Sdílejí pedagogové zkušenosti mezi sebou? Jakou formou?

4. Koordinace podpory nadání

Ve chvíli, kdy se škola rozhodne pracovat s nadanými systematicky, je potřeba jmenovat zodpovědnou osobu/osoby, školní koordinátory podpory nadání. Jejich úkolem je mj. zpracovat školní koncepci a nadchnout další kolegy ke spolupráci.

5. Úroveň péče o nadaného žáka

V této ose se tážeme, jak s nadanými pedagogové pracují v rámci výuky nebo i mimo výuku, do jaké míry sdílejí své pedagogické zkušenosti, zkušenosti, ale i pracovní materiály, metody, zda mají na zřeteli uspokojování všech specifických potřeb žáka.

6. Úroveň péče a podpory z hlediska žáka

Je vhodné, aby se podívali pedagogové na potřeby nadaného žáka i jejich očima, aby si uvědomili, zda vidí komplexnost osoby nadaného žáka. Co by mohli potřebovat nad rámec běžné kvalitní výuky.

7. Spolupráce a mimoškolní aktivity

Spolupráce s rodiči, institucemi, dalšími (i vyššími) stupni škol, spolky, podniky může přinést pro podporu nadaného žáka další rozměr, a také uvolnit ruce pedagogům. Může být zdrojem nápadů, financí, dobrovolníků.

8. Prostředí tříd a třídních kolektivů

Nadaný žák se nemusí často cítit ve škole dobře. Je to z mnoha důvodů. Může se nudit, může se cítit nepřijatý kolektivem i pedagogem, může být tak přecitlivělý, že spousta reakcí je na něj příliš a propadá únavě, může mít dokonce blízko k depresím. V každém případě každý z nás potřebuje být přijatý a oceněný. Jak s tím škola pracuje?

Problematika práce s nadanými žáky je široká, avšak diskuse nad naplněním jednotlivých os, a účast externího konzultanta a jeho doplňující otázky umožňují si udělat komplexní obrázek o škole, uvědomit si, co všechno škola dělá pro podporu nadaných žáků, jaké jsou souvislosti. Práce s nastavením systému navíc žádným způsobem nenarušuje práci s ostatními žáky ve třídách, nastavení pokroku u každé z os má pozitivní dopady na klima celých tříd, škol a dobré vztahy nadaných žáků s ostatními žáky.

Co dál

Chce-li škola (mateřská, základní, střední) ověřit, že postupuje v souladu s požadavky, které na ni kladou další instituce, může porovnat systém osmi os s doporučeními ČŠI v konceptu Kvalitní školy a přijde na to, že se osy prolínají s jejími kritérii.

Chce-li se škola podělit o své zkušenosti nebo má zájem o konzultaci k uvedenému tématu, může se kdykoliv obrátit na svého krajského koordinátora podpory nadání (V každém kraji ČR působí krajský koordinátor podpory nadání, který školám poskytuje informační a metodickou podporu včetně nabídky vzdělávání a rovněž spolupracuje s dalšími subjekty na krajské úrovni: pedagogicko-psychologickými poradnami, krajskými úřady, ČŠI atd.).

Přínosy, výhody, případná negativa, nevýhody, rizika, překážky a příležitosti nástroje**8 os**

Dle zkušeností s tímto nástrojem mohou být následující:

Tabulka č.1: SWOT analýza

Silné stránky	Slabé stránky
<ul style="list-style-type: none"> Nástroj umožňuje individualizaci podpory, škola jej může využít, i když je na začátku, nebo zkušená, i když je o významu podpory přesvědčena úzká skupina pedagogů, nebo většina. Práce s nástrojem je kreativní a uspokojí kreativní, ale i strukturované osoby. Vyhodnocení není časově náročné. Během dvou setkání je možné získat výstupy, které škola celý zbytek školního roku zpracovává a stále ví, kam a proč směřuje. Strukturovanost a pomocné otázky pro škálování rozvíjí „aha“ moment. (účastníci si často během setkání uvědomují, kde všude se problematika nadání „propisuje“, co už pro podporu nadaných dělají a jak podnětné prostředí jejich třídy může zviditelnit nadstandardní dovednosti jejich žáků). Pohled na problematiku nadání je komplexní, s možností řešit efektivně problémy, které mohou nastat, a vytvořit tak pro žáky i učitele bezpečné prostředí. Pedagogové mají příležitost uvažovat v souvislostech. Nástroj je finančně dostupný. Nástroj jako takový je možné získat, zkopírovat, základní podporu získat zdarma. Pokud si škola ví rady se strategickým řízením, nic ji to nestojí. Výstupy jsou skvělou osnovou a obsahem pro školní koncepci podpory nadání. 	<ul style="list-style-type: none"> Je potřeba, aby proces sebehodnocení a nastavení systému podpory nadání vedl externí odborník. Je nutné, aby externí odborník byl alespoň částečně proškolený v mentoringu či koučinku a uměl techniky používat (primárně neradí, nehodnotí, ale otevírá možnosti, propojuje). Kouč či mentor musí být zároveň odborník na problematiku nadání a mít přehled o aktuálních trendech v této oblasti, aby přinášel škole inspiraci (má-li zájem). Externista musí být aktivní v oblasti podpory nadání, znát další odborníky, vzdělávací programy, organizovat další návazné aktivity, propojovat školy – pak má nástroj násobně vyšší pozitivní dopad.

<ul style="list-style-type: none"> • Koncept a přístup je v souladu s tématem společného vzdělávání (inkluzí). • Koncept je v souladu s kritérií „Kvalitní škola“ ČŠI. 	
Příležitosti	Hrozby
<ul style="list-style-type: none"> • Výsledek práce s pomocí nástroje je individuální, reflektuje konkrétní podmínky každé školy, zahrnuje specifické možnosti. • Nedochází k porovnávání škol mezi sebou. • Hodnocení aktuálního nebo plánovaného stavu není, protože cílem je zaměření na plánovaný posun. • Pokud škola projde procesem spolu s externím odborníkem, má navíc i materiál, který je okamžitě využitelný pro strategické řízení školy. 	<ul style="list-style-type: none"> • Škola může jít „slepými cestami“, ale není rolí externisty to hodnotit nebo znevažovat. • Škola nemusí mít zájem o posun v takové míře, kterou vidí externista jako přiměřenou. • Výsledek sebehodnocení pomocí nástroje 8 os škola nerozpracuje z časových důvodů až do jednotlivých aktivit a odpovědností. • Odpovědnost za realizaci plánu (systému podpory nadání) je na vedení školy a není vymahatelná.

Závěr, doporučení pro praxi škol

Na co by se měl systém podpory zaměřit v celorepublikovém měřítku, uvádí v Návrhu koncepce podpory nadání na období let 2014 – 2020 na svých webových stránkách MŠMT:

Cílem Systému podpory nadání je směřování ke vzdělávacímu systému, který stimuluje maximální rozvoj a plné využití potenciálu všech žáků včetně rozvoje jejich tvořivosti, a to již od předškolního věku, přičemž tato podpora je dlouhodobá a systematická, zahrnuje oblasti formálního, zájmového i neformálního vzdělávání.

Tento příspěvek se zaměřil na uchopení tématu podpory nadání a nadaných z pohledu komplexního přístupu přímo na půdě školy, proto v závěru článku uvádí i návrhy, na co by se měla konkrétně zaměřit škola a nabízí doporučení pro její praxi.

Doporučení pro praxi škol:

- Mít motivaci s podporou nadání začít.
- Vědět, že klíčovou osobou je při nastavování systému ve škole pozice ředitele/ředitelky a jeho vztah k nadání.
- V pedagogickém sboru sdílet stejné hodnoty, které se váží ke vzdělávání ve škole – na přístupu učitelů záleží.
- Pečovat o klima, vztahy a vzájemnou komunikaci.

Bez kvalitního, bezpečného a podnětného klimatu nelze dlouhodobě vytvořit ani udržet výkonovou složku. Dá se tedy říci, že jde nejen o důležitou, ale přímo nezbytnou oblast, proto je nutné věnovat jí pozornost (Hubatka, 2020, s. 73).

- Vytipovat aktivního pedagoga pro roli školního koordinátora podpory nadání – někdy ve škole již působí neoficiálně.
- Naplánovat vzdělávání pedagogů tak, aby měli znalosti o práci s nadanými, chápali jejich odlišnosti a specifika, zajistit jejich další metodickou podporu, zvyšovat jejich kompetenci v dané oblasti.
- Spojit se s koordinátorem podpory nadání (Krajské sítě podpory nadání).
- Seznámit se s portálem zapojevsechny.cz – inspirace, šíření příkladů dobré praxe, virtuální hospitace.
- Nastavit si reálné cíle, které budou konkrétní, dosažitelné a časově zvládnutelné (uvědomit si možnosti, podmínky a potenciál školy).
- Nastavit rámec systému podpory nadání ve svých školních strategických dokumentech.
- Individualizovat výuku, diferenciovat (gradované úlohy).
- Domluvit užší spolupráci se školským poradenským zařízením.
- Podpořit výměnu zkušeností se školami s podobným zaměřením, popř. hospitace ve školách, které mohou být pro druhé příklady dobré praxe.
- Diferencovat požadavky na učitele podle toho, jaký sami mají vztah k problematice nadání (nadaným žákům nejlépe rozumí nadaní pedagogové).
- Spolupracovat s rodiči nadaných žáků a hledat společně řešení ve specifických případech.
- Spolupracovat s dalšími školami v rámci přechodu mezi stupni vzdělávání (zejména MŠ – ZŠ), předávat si poznatky a zkušenosti, které u konkrétního žáka fungují/nefungují.
- Zaměřit se na komunikační styly, preferovat respektující styl (inspirace: např. Gordon, T. (2018) *Škola bez poražených: praktická příručka efektivní komunikace mezi učitelem a žákem*. Malvern).

Hledání efektivního systému podpory nadání a nadaných je bezesporu tématem velmi naléhavým, kterým se zabývají všechny vyspělé země světa, jenž se snaží zohledňovat měnící se pohledy na jednotlivé složky celého rámce vzdělávání. Záleží nejen na vedení vzdělávacího systému v České republice ze strany Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy, ale na všech aktérech ve vzdělávání, především na ředitelkách, ředitelích škol a učitelkách a učitelích samotných, jak těchto výzev využijí a jak si s nimi do budoucna poradí. Jejich cílevědomá pedagogická činnost a systematický přístup k podpoře nadání se neprojeví hned, ale je zcela jisté, že odpovídající péče o nadané a nadání je hluboce smysluplná a že se postupně propíše do růstu a prosperity naší společnosti, což je nejcennější devizou, kterou naše země může mít.

Použité zdroje

Adamová, J. (2019) *Inspirace, jak vytvořit systém podpory nadání v mateřské škole*. <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/P/22344/INSPIRACE-JAK-VYTVORIT-SYSTEM-PODPORY-NADANI-V-MATERSKE-SKOLE.html>.

Česká školní inspekce. *Kvalitní škola - Kritéria a indikátory hodnocení*. <https://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/Obr%C3%A1zky%20ke%20C4%8D%C3%A1nk%C5%AFm/Kvalitn%C3%AD%20%C5%A1kola%209.%206.%202015/Kvalitni-skola-kriteria-a-indikatory-hodnoceni-konecna-verze-s-poznamkou-pod-carou.pdf>.

Česká školní inspekce. *Tematická zpráva ČŠI – Vzdělávání nadaných, talentovaných a mimořádně nadaných žáků (2016)*. https://www.csicr.cz/html/TZ_Podpora_mimoradne_nadanych/html5/index.html?&locale=CSY&pn=1.

Gardner H. (1993). *Dimenze myšlení*. Portál.

Gordon, T. (2018) *Škola bez poražených: praktická příručka efektivní komunikace mezi učitelem a žákem*. Malvern.

Havigerová, J. M. (2011). *Pět pohledů na nadání*. Grada. http://toc.nkp.cz/NKC/201107/contents/nkc20112197105_1.pdf.

Hříbková, L. (2009) *Nadání a nadaní: pedagogicko-psychologické přístupy, modely, výzkumy a jejich vztah ke školské praxi*. Grada, http://toc.nkp.cz/NKC/200906/contents/nkc20091868214_1.pdf.

Hříbková, L. (2013) *Nadání a předškolní věk*. Skripta. Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.

Hubatka M. (2020) *Podpora nadání ve školách: trochu jiný pohled na různé modely a formy podpory nadání na českých školách: příručka pro pedagogy i rodiče*. Verlag Dashöfer.

Deklarace práv nadaných dětí v systému vzdělávání (1997). <https://snptm.cz/deklarace-prav-nadanych-deti-v-systemu-vzdelavani/>

Kvalitní škola – metodický portál (2020). <https://www.kvalitniskola.cz/Uvodni/Priklady-z-inspirativni-praxe/PIP65/SVP-jako-konzistentni-celek,-ktery-odpovida-podmin>.

Podpora vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků v základních a středních školách (2022). [TZ_Podpora_vzdelavani-nadanych-zaku.pdf](https://www.csicr.cz/html/TZ_Podpora_vzdelavani-nadanych-zaku.pdf).

Rámcové vzdělávací programy <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/>.

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+* (2020). <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>.

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky 2023-2027* (2023). <https://msmt.gov.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/dlouhodoby-zamer-cr-2023-027>.

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Koncepce podpory rozvoje nadání a péče o nadané na období 2014-2020* (2014). <https://msmt.gov.cz/file/35232/>.

Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. *Systém podpory nadání*. (2014). <https://msmt.gov.cz/mladez/system-podpory-nadani>

Vyhláška č. 27/2016 Sb. *o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných ve znění pozdějších předpisů*. (2016). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-27>.

Česká školní inspekce. *Výroční zpráva ČŠI* (2023). https://www.csicr.cz/CSICR/media/Elektronicke-publikace/2023/Vyrocní_zprava_CSI_2022_2023/html5/index.html?pn=3.

Zákon č. 561/2004 Sb. *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* (2004). <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>.

¹Jitka Adamová je ředitelkou mateřské školy a dlouhodobě se zabývá plánováním vzdělávací činnosti podle Gardnerovy teorie mnohočetných inteligencí a používáním metody „Mensa NTC Learning“¹. Působí na pozici pedagoga metodika v Krajské síti podpory nadání Plzeňského kraje a je členem Platformy nadání MŠMT a NPI ČR.

²Martina Čaputová je autorkou nástroje 8 os, regionální koordinátorkou podpory nadání pro ORP Ostrava a externí spolupracovnicí Krajské sítě podpory nadání NPI ČR.

¹ NTC Learning je unikátní systém učení dětského mozku za pomoci cvičení, které mají vědecký základ v průkaznosti zvýšení efektivity využívání mozkové kapacity v dětském věku.